

2006ZCW107
Aan Provinciale Staten
t.b.v statencommissie IME en ZCW
18 december 2006

Datum : 14 november 2006
Uw Kenmerk :
Ons kenmerk :
Contactpersoon : Elz Mooij
E-mail: elz.mooij@provincie-utrecht.nl
Doorkiesnr. : 6355

Onderwerp: Kunst op Rotondes

In het kader van de informatievoorziening treft u hierbij de betreffende stukken aan.

Een aparte bijlage met de achtergronden bij het besluit over Kunst op Rotondes/

Aanleiding

Bij de aanleg, verbetering en het onderhoud van het provinciale wegennet zijn de herkenbaarheid, de vergroting van de kwaliteit van de leefomgeving en het beperken van gevaarlijke situaties belangrijke elementen. Die aandacht uit zich op verschillende manieren, zoals door het aanleggen van 'stil asfalt' (vergroten kwaliteit leefomgeving) en het aanleggen van veilige voorrangslotondes (beperking gevaarlijke situaties).

In het kader van integraal beleid is er in toenemende mate sprake van samenwerking tussen diensten en sectoren waarbij wederzijdse versterking van het beleid één van de drijfveren is. Daarom is besloten een project "Kunst op Rotondes" te starten.

In het geval van het project 'Kunst op Rotondes' wordt enerzijds de kwaliteit van de leefomgeving en de herkenbaarheid van het provinciale wegennet verhoogd, anderzijds wordt er recht gedaan aan het cultuurbeleid van de provincie Utrecht.

Bijzonderheid bij dit project is de mate van bewonersparticipatie en de grote kans op media aandacht.

Besloten is om:

- Voor de pilot van dit project (de aanpak van vier Rotondes in Maartensdijk en Lopik) een bedrag van € 400.000 in te laten stromen vanuit de getemporiseerde projecten UMP 2007-2011 ten laste van de reserve grote wegenwerken.
- De dienst WVV opdracht te geven het project nader uit te werken en tot uitvoering te brengen o.l.v. projectleider en met begeleiding van het Centrum Beeldende Kunst
- Na evaluatie van de pilot, fase 2 voor te bereiden en daartoe met voorstellen te komen.

Gedeputeerde Staten van Utrecht,
De voorzitter, mr B. Staal
De secretaris, drs. H.H. Sietsma

Bijlage

De hieronderstaande toelichting gaat in op de uitwerking van het project Kunst op Rotondes.

Belangrijkste uitgangspunten voor nadere invulling van het project waren:

- het moet gaan om een kunsttoepassing op rotondes
- bewonersbetrokkenheid
- samenhang in de aanpak
- oog voor de verkeersveiligheid

Belangrijkste overweging in het voorstel is dat het rotondeproject alleen als "project" kan worden aangemerkt als de visie zich uitstrekt tot alle rotondes die gedefinieerd zijn (15 stuks). Een ander belangrijk aspect in het voorstel is, naast betrokkenheid van o.a. bewoners, de zichtbaarheid van het project, ofwel de communicatieve waarde ervan.

Besloten is te starten met een pilot over vier rotondes in twee gemeenten, nl. Lopik en Maartensdijk. Het project is een experiment en een evaluatie kan uitsluitsel geven of het project wellicht op onderdelen aangepast moet worden na de pilot.

Het komt neer op het volgende: In tegenstelling tot de gebruikelijke route die wordt afgelegd bij het plaatsen van kunst in de openbare ruimte, wordt er gekozen voor een zogenoemd "rotondelaboratorium". Dit houdt in dat per rotonde een groep mensen aan de slag gaat met de opdracht: ontwerp je ideale rotonde. Aan de opdracht zijn criteria verbonden, zoals tijd en middelen en uitvoerbaarheid van het idee. Deze mensen, in het stuk "rotondewerkers" genoemd, bestaan uit een selectie van bewoners, ontwerpers, kunstenaars en studenten of scholieren. Begeleiding vindt plaats door CBK of andere deskundigen.

Voordelen van deze aanpak zijn in kort bestek:

- groot draagvlak
- nieuwe mogelijkheden voor discussie over het begrip "rotondekunst"
- veel mogelijkheden voor exposure (al in een vroeg stadium van het proces is er iets zichtbaar, in tegenstelling tot een normale opdrachtprocedure)
- veel mogelijkheden om pers en publiek te interesseren en veel mogelijkheden voor de provincie om zich hiermee, op veel gewenste momenten, te profileren. (opening eerste lab)

Kosten: gelijk aan die van een normale opdrachtprocedure circa € 100.000,-- per rotonde.

De invulling

Het feit dat het project om 15 rotondes (plus nog vier te realiseren in de toekomst) gaat is op zichzelf uniek en vraagt om een doordachte aanpak om de provincie Utrecht met dit project in de schijnwerpers te zetten. Daarom is gezocht naar een invulling die zich uitstrekt over alle rotondes.

Uitgangspunten

- Het moet gaan om een kunstproject.
- Het project moet rekening houden met de wensen van eventuele omwonenden (maar hoeft er niet door te worden geregeerd)
- Er moet op één of andere wijze samenhang bestaan in de aanpak. Deze samenhang is vooral bedoeld om de kwaliteit op een constant niveau te houden en om de herkenbaarheid van het project te vergroten.
- De ingrepen mogen op geen enkele wijze de verkeersveiligheid nadelig beïnvloeden of het beheer en onderhoud van de rotondes zodanig belasten dat er een onwerkbaar situatie ontstaat.

- Er moeten duidelijke contractuele afspraken worden vastgelegd over eigendom, onderhoud en schade.

Overwegingen

- Er is van een groot rotondeproject geen sprake als het niet in zijn geheel wordt uitgevoerd. Daaruit vloeit voort dat het voor publicitaire doeleinden zijn belang verliest. Dat is jammer, omdat dit juist een project bij uitstek is om de provincie Utrecht in de schijnwerpers te zetten. Het aanpakken van 15 plekken tegelijk is uniek en daarom interessant voor de media. De kenbaarheid van het project voor de bewoners van de provincie Utrecht wordt enorm vergroot met juist die media-aandacht.
- De rotondes per stuk aanpakken vereist een spraakmakende keuze per rotonde, willen de media er de aandacht op richten. Immers, die zijn alleen geïnteresseerd in het eindresultaat. Dat resultaat is er hooguit voorjaar 2007, in het allergunstigste geval. En dan nog moet er een kunstwerk komen, waarvoor de media uitrukken, welke kans gering is.
- De gemiddelde kosten die gemoeid zijn met het plaatsen van kunst in de openbare ruimte bedragen voor de opdrachtgever bij een bescheiden werk en standaardprocedure, ongeveer € 120.000,--. Dat zijn kosten voor de selectie van kunstenaars, de honoraria, de begeleidingskosten, de vergunningaanvragen en eventueel grondwerk en plaatsingskosten.

Ideevorming

Uit de brainstorm kwam een scala van ideeën naar voren. Hieruit bleek onder meer dat het hele onderwerp: rotondekunst, een verschijnsel is waarover uiteenlopende meningen bestaan. Er zijn verwoede tegenstanders, omdat de rotonde wordt gebruikt als een sokkel voor een kunstwerk. Uit kunsthistorisch perspectief is dit verzet begrijpelijk, omdat een kunstwerk per definitie autonoom is en nooit als toevoeging of versiering kan dienen. Er zijn overigens geslaagde voorbeelden genoeg die deze opvatting onderuit halen. Een andere mening is dat rotondekunst een wat afgesleten modeverschijnsel is en het troetelkindje van bestuurlijk Nederland. Een rotonde is een veilige plek want het is een soort niemandsland, een restruimte, waarop niemand echt aanspraak maakt. Daar is wat voor te zeggen, getuige de vele publicaties die al over dit onderwerp zijn verschenen. Maar ook hier geldt dat er voorbeelden zijn die vriend en vijand lyrisch stemmen.

Hoe het ook zij: de provincie Utrecht wil wat met zijn rotondes doen, en dan is het zaak om dat op zo'n manier te doen dat het opmerkelijk is, niet afgesleten, niet traditioneel en niet "veilig" (uiteraard wél veilig in verkeerskundig opzicht) en dat in de provincie Utrecht niet gekozen wordt voor 15 sokkels, maar voor 15 bijzondere plekken.

Scenario: Het rotondelaboratorium.

De provincie Utrecht start een rotondelaboratorium waarin de rotondekunst opnieuw kan worden uitgevonden met alle betrokken partijen. De rotondes waar het nu om gaat en vier rotondes die nog niet zijn ontworpen zijn de cases in dit onderzoek met als centrale vraag: 'Wat is de ideale rotonde?'

Deze vraag impliceert dat een rotonde niet automatisch als een sokkel voor een kunstwerk wordt gezien, maar dat ook het ontwerp van de rotonde zelf onderwerp van uitwerking kan worden. In het rotondelaboratorium zullen verschillende ontwerpmodellen worden getoetst:

- In het Bewonersmodel krijgen omwonenden een zwaardere stem bij het ontwerp van een rotonde waarbij zij onder begeleiding van professionele ontwerpers hun ideeën kunnen ontwikkelen en visualiseren.

- In het Kunstenaarsmodel worden kunstenaars uitgedaagd om nieuwe visies te ontwikkelen op rotondes. Veel rotondekunst is in het verleden ontworpen door monumentaal ontwerpers. Om een vernieuwende impuls te geven worden kunstenaars uit diverse disciplines uitgenodigd (bijvoorbeeld nieuwe media).
- In het Ontwerpersmodel worden architecten en ontwerpers uitgedaagd om de ideale rotonde te ontwerpen, een ontwerp waarin verkeerstechnische noodzaak van een rotonde op een hoger plan wordt getild.
- In het Studentenmodel worden studenten aan Academies voor Beeldende Kunst en middelbare scholieren in het kader van CKV uitgedaagd om hun visie te geven op rotondes.

Via deze werkwijze is het publieksbereik groot.

Het rotondeonderzoek is openbaar. Het rotondelaboratorium bericht voortdurend door middel van publicaties op de website van de provincie Utrecht en van het Centrum Beeldende Kunst. Uiteindelijk zullen de onderzoeken leiden tot uitvoering op 19 nieuwe rotondes in de provincie Utrecht.

Ogenschijnlijk komt de kunst(toepassing) hiermee op een ondergeschikt plan te staan. Dat zou inderdaad zo zijn als kunst wordt gezien als een beeld wat ergens óp staat. Maar in dit scenario wordt de rotonde zelf een kunstwerk, omdat er op een kunstzinnige manier over wordt nagedacht. Juist een rotonde leent zich bij uitstek voor een dergelijke aanpak, meer dan een andere plek in de openbare ruimte, omdat de rotonde als zodanig al “af” is. Het is een noodzakelijk object om de verkeersveiligheid te vergroten en behoeft feitelijk geen verdere versiering.

Een opmerkelijke bijkomstigheid is dat hiermee de discussie over rotondekunst voor de Utrechtse aanpak niet meer kan opgaan. Het worden in geen enkel geval slechts sokkels. En als het uiteindelijke resultaat dan toch een beeld op een rotonde oplevert (wat heel wel denkbaar is in het bewonersmodel), dan is het onderliggende proces interessant genoeg om dat beeld, hoe het er ook uit ziet, een belangrijke meerwaarde te geven en kan het leiden tot een andere visie op kunst in de openbare ruimte die op andere plekken in Nederland navolging krijgt. In feite wordt op deze manier in Utrecht de rotondekunst opnieuw uitgevonden en hiermee is de samenhang van het hele rotondeproject gewaarborgd.

Idee versus middelen: pilot op twee plekken

Het bovenomschreven scenario veronderstelt een totaalaanpak. Omdat het een groot project is, en experimenteel, wordt voorgesteld om een pilot te starten in Maartensdijk en Lopik. In totaal gaat het hier om vier rotondes.

In **Lopik** zijn heel duidelijke ideeën over de invulling. Feitelijk is men daar al klaar. Men wil een polsstok-verspringer vanwege de historie van de streek. Juist daar is zo’n aanpak interessant omdat dan te volgen is wat er met zo’n polsstokverspringer gebeurt. Deze rotonde leent zich dus bij uitstek voor het bewonersmodel. Er is in Lopik voldoende “open mind” aanwezig om in samenspraak met een kunstenaar of ontwerper tot leuk en aansprekend proces te komen. Met natuurlijk als brandende vraag: komt –ie er of komt –ie er niet?

Maartensdijk is een interessante plek voor een pilot omdat er drie rotondes zijn. De industrieel ogende ovonde, waarvoor de Maartensdijkers geen belangstelling hebben, de rotonde “Het Braadspit” en de rotonde in de dorpskern. Voor de ovonde is een ontwerpersmodel met studenten interessant, omdat het een plek is waar alle soorten verkeer langskomen (auto, fiets en trein op de spoorlijn Utrecht-Hollandsche Rading met de monumentale bogen). En de opdracht bij de twee overige rotondes (Braadspit en dorpskern) kan een kunstenaarsmodel met bewoners worden. De “open mind” is in Maartensdijk nog

meer aanwezig omdat de initiatiefnemers in Maartensdijk vooral uit zijn op de gezamenlijkheid om “iets leuks te doen”, meer dan op een vastomlijnd beeld, zoals in Lopik.

Beoogd effect

- Duidelijkheid voor de bewoners van Maartensdijk en Lopik en volledige bewonersparticipatie.
- Publiciteit voor de provincie op kortere termijn dan dat de kunstwerken er daadwerkelijk staan.
- Een vernieuwende manier van integraal beleid en een andere invulling van het begrip “bestuurlijke vernieuwing”. (De provincie doet het samen met u)
- Samenhang op een niet-traditionele manier

Organisatie

- Begeleiding en selectie door het Centrum Beeldende Kunst en projectleider
- Monitoring door Art Notion, een in kunstevaluatie gespecialiseerd bedrijf.
- De rotondologen: de bewoners, kunstenaars, ontwerpers en studenten
- Medewerkers van de dienst WVV (kantonhoofden zijn al betrokken)
- De inwoners van de provincie (die het proces volgen en becommentariëren via de websites)
- De media, die free publicity voor de provincie Utrecht maken.

Financiën

In het Uitvoeringsprogramma UMP 2007-2011 zijn een aantal projecten getemporiseerd, waaronder ook dit project "Kunst op de Rotondes". Het instromen van getemporeerde projecten is alleen mogelijk als de reserve in het meerjarenperspectief niet negatief eindigt. Voor het project Kunst op rotondes is in totaal € 1,5 miljoen beschikbaar. Nu is besloten om € 400.000 hiervan beschikbaar te stellen en in te laten stromen in de realisatie van het UMP 2007-2011. De huidige rapportages en inzichten geven aan dat dit mogelijk is zonder dat de reserve in het meerjarenperspectief negatief zal eindigen.

Voortgang

Wanneer de uiteindelijke realisatie van de pilotfase plaatsvindt is afhankelijk van het proces. Dat is overigens niet anders dan bij een traditionele opdrachtprocedure. In beide gevallen najaar 2007.

- Verdere uitwerking van het Utrechts Laboratorium en selectie ‘rotondewerkers’ november-december 2006
- Opdrachtverstrekking aan de ‘rotondewerkers’ medio januari 2007
- Start website: medio januari 2007
- Publieks- en persinformatie: medio januari begin februari 2007
- Eerste “zichtbare resultaten” op de website en via publicaties: maart/april 2007

Communicatie

- Het is een gewaardeerd project omdat het afstapt van de traditionele manier waarop kunst ontstaat in onze openbare ruimte
- Een gedragen project omdat men het project kan volgen (en begrijpen). Men doet mee.
- Free publicity
- De rotondste provincie van Nederland
- Nieuwe invulling van het begrip bestuurlijke vernieuwing
- Nieuwe visie op rotondekunst, momenteel de meest bediscussieerde kunstvorm